

O‘ZBEK TILIDAGI BROKA AFAZIYASIGA OID SPONTAN NUTQDA FE‘LLARNING IFODALANISHI

Shahnoza Yo‘ldosheva O‘roljon qizi

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti,
o‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi 2-kurs magistri
yuldoshevashahnoza36@gmail.com
+998931550029*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 30.01.2026

Revised: 31.01.2026

Accepted: 01.02.2026

KALIT SO‘ZLAR:

*afaziya, Broka
afaziyasi, agrammatizm,
nutq tezligi, lisoniy
buzilish.*

Afaziya tilshunoslikda ham, tibbiyotda ham o‘rganilganligiga bir asrdan oshayotgan bo‘lsa-da, o‘zbek tilshunosligida hali hamon bu yetarlicha tadqiq qilinmagan. G‘arbda afaziya haqida bir necha o‘nlab davriy nashrlar, turli rehabilitatsiya markazlari, afaziyani davolashga qaratilgan zamonaviy usullar mavjud. Afaziya o‘zbek tilshunosligida o‘rganilishi kerak bo‘lgan eng yangi sohalaridan biridir, chunki afaziyani o‘rganish orqali inson ongidagi til bilan ishlovchi neyrokognitiv mexanizm haqida tasavvurga ega bo‘lish, uning modelini ishlab chiqish imkoni berilishi aytiladi. Afaziya bo‘lmaganda edi, nutqiy kompetensiyalar bo‘lmasdi. Ushbu maqolada afaziya haqida, aniqroq aytilsa, o‘zbek tilidagi Broka afaziyasi yuzasidan tajriba va tahlillar xususida so‘z boradi.

Til buzilishlarining tarixiy kuzatuvlari miloddan avvalgi 3000-yillarda fir‘avnlarning tibbiyotga doir papirus matnlarida, milloddan avvalgi 1500-yillarda Xet mixxat bitiklarida topilgan [Brigitte Stemmer, Harry Whitaker]. Xususan, o‘rta asrlardagi lotin matnlari, 1558-yilgi Shenk to‘plamidagi uyg‘onish davriga oid matnlar, XVIII asrda Shmidt va Rommellarning ishlari, XIX asrning boshlarida Gall, Shpursgeym va Hudning ilmiy izlanishlarini Broka, Meynert, Vernike, Bastian, Jekson va ko‘plab olimlar davom ettirib, bu soha bo‘yicha yangi davr ochildi. Gapiirishdagi buzilishning ilmiy tadqiqi fransuz olimi Paul Broka nomi bilan bog‘liq. Brigitte Stemmerning “Neyrolingvistika va tilshunoslik” asarida 1860-yilga qadar “ma‘lumotni tushunish” buzilishi haqida tadqiqot olib borilmaganligi ta‘kidlangan. Devid Kaplan o‘zining neyrolingvistikaga oid asarida Broka tomonidan 1861-yilgi maqola til va miya munosabatlariga oid birinchi haqiqiy ilmiy maqola ekanligi haqida yozgan. Afaziyaning murakkab klinik va eksperimental tadqiqotlari tilning miyada qanday amalga oshirilishi haqida muhim tushunchalarni berish uchun bugungi kungacha davom

etmoqda. Afaziya aniq nima? Oddiy qilib aytganda, bu insult, o'sma, bosh miya jarohati yoki progressive-degenerativ kasallik kabi orttirilgan miya shikastlanishi natijasida kelib chiqadigan gapirish, tushunish yoki takrorlash qobiliyatining buzilishi. Afaziya haqida turli manbalarda turlicha ta'riflar berilgan. Shulardan ba'zilarini keltirib o'tish joizdir. O'zbekistonda neyrolingvistik ilk tadqiqotlar olib borgan ustoz Iroda Azimova o'z maqolasida Penfield va Robertsning afaziya haqidagi quyidagi fikrlarini keltiradi: "Afaziya – inson tilni o'zlashtirib bo'lganidan keyingi vaqtda miyaning alohida bir qismidagi jarohat natijasida yuzaga kelgan orttirilgan lisoniy nuqsondir. U afaziya deb baholanishi uchun miyadagi jarohat alohida bir nuqtada bo'lishi kerak (odatda, bu miyadagi asosiy til markazlari bo'lgan Broka sohasi va Vernike sohasidagi jarohatlar bo'ladi) [2,42]. Afaziya o'ziga xos bir qancha lisoniy xususiyatlarga ega. Bu haqida Devid Kemmerer (2015) gapirishda ba'zi afazik bemorlar obyektlar yoki harakatlar uchun so'zlarni tanlashda katta qiyinchiliklarga duch kelishini; boshqalar so'zlarni fonologik jihatdan to'g'ri ifodalashda qiynalishini; va yana boshqalar so'z, ibora va gaplarning grammatik tuzilishi bilan qiyinchilikka duch kelishini aytib o'tgan bo'lsa, tushunish bosqichida esa afaziyali bemorlarda fonemalarni idrok etish, so'zlarni aniqlash va sintaktik tahlil qilishning buzilishi kabi turli xil kamchiliklar ham namoyon bo'lishi mumkinligi haqida keltirib o'tgan. Tilning takrorlanishiga kelsak, ko'plab afaziyali bemorlar ularga aytilgan jummalarni takrorlay olmaydilar va ba'zilar hatto bitta so'zni aniq taqlid qila olmaydilar. Og'zaki nutqdan ko'ra imo-ishora tilidan foydalanadigan afaziyali bemorlarda gapirish, tushunish va takrorlashning o'xshash buzilishlari haqida aytilgan. Shunisi e'tiborga loyiqlik, yuqorida keltirilgan afaziya ta'rifi tug'ma sabablarga ega bo'lgan til buzilishlarini, masalan, genetik yoki ekologik sabablarga ko'ra perinatal miya kasalliklari bilan aloqador emas. Demak, afaziya faqat lingvistik tizimga bevosita ta'sir ko'rsatadigan va shaxs lingvistik kompetentsiyaning tegishli darajasiga erishgandan keyin miya shikastlanishi natijasida olingan nuqsonlarga nisbatan qo'llaniladi. 1836-yilda Mark Dax afaziya va chap yarim sharning kasalliklari o'rtasidagi bog'liqlikni "Chap yarim sharning lezyonlari fikrlash belgilarini unutish bilan bir vaqtda" deb nomlangan maqolasida tasvirlab berdi [8,511]. Ammo, afsuski, u buni nashr qilmadi, tibbiy yig'ilishda ham taqdim etmadi. Aslida, agar Markning o'g'li Gustav fransuz jarrohi, anatomi va antropologi Paul Broka 1861-yildan boshlab bir qator muhim tadqiqotlarni e'lon qilganidan so'ng darhol unga e'tibor qaratmaganida, afaziya haqidagi ta'limot hech qachon paydo bo'lmasdi. 1865-yil, aftidan, birinchi marta chap yarim sharning til uchun dominant ekanligini ko'rsatdi. Asosan, Broka bunday dalillarni birinchi bo'lib bosma nashrlarda e'lon qilganligi sababli, an'anaviy ravishda Daks emas, balki u o'zining mashhur so'zlari bilan aytilganidek, "Biz chap yarim shar bilan gaplashamiz" degan xulosaga kelgan. Broka izidan borib, 1800-yillarning oxirida bir qancha boshqa olimlar afaziyaning turli shakllarini muntazam ravishda o'rganishni boshladilar. Eng nufuzli shaxslar orasida Karl Vernike, u bor-yo'g'i 26 yoshida afaziyaning

yangi turini hujjatlashtirgan va boshqa bir qancha turlari mavjudligini to'g'ri bashorat qilgan yangi monografiyani nashr etgan. Yana bir muhim hissa qo'shgan Lyudvig Lixtaxaym (1885) bo'lib, u Vernike g'oyalarini sezilarli darajada ishlab chiqdi. 20-asrning boshlariga kelib, barcha asosiy afaziya sindromlari va nazariy munozaralarning asosiy nuqtalarining aksariyati allaqachon aniqlangan edi. Shunga qaramay, afaziya bo'yicha klinik tadqiqotlar 20-asrning birinchi yarmida, qisman Birinchi va Ikkinchi Jahon urushlarida boshidan jarohatlangan askarlarni yaqindan tekshirish orqali rivojlanishda davom etdi.

Tadqiqot metodi. Tahlil Broka afaziyasi bilan og'rikan to'rtta bemorning nutqi o'nta sog'lom ishtirokchilarning nutqi bilan qiyoslangan holda amalga oshiriladi. Bemorlarning ikkitasi ayol, ikkitasi erkak. Bemorlarni topishda oilaviy poliklinikalarning nevropatologlaridan "efferent-motor afaziya" diagnozi qo'yilgan bemorlar haqida ma'lumot olinib, bemorlarning o'zlariga bevosita murojaat qilindi. Tajriba uchun sog'lom ishtirokchilarni tanlashda imkoni boricha jinsi, ma'lumoti, kasbi jihatidan afazik bemorlarga yaqin bo'lishiga e'tibor qaratildi [10,143].

Natijalar. Yuqorida keltirib o'tilgan tadqiqotlar natijalariga tayangan holda biz agrammatik spontan nutqda fe'l turkumidagi so'zlarning ot turkumidagi so'zlarga nisbatini, fe'llarning tugal shakli (zamon va shaxs-son qo'shimchasi bilan tuslangan) bilan funksional shakllari nisbati hamda o'tgan vaqtga ishora qilgan fe'l shakllarining hozirgi va kelasi zamon fe'l shakllariga nisbatini tahlil qilamiz.

6-jadval. Tajriba ishtirokchilarining fe'l so'z turkumiga oid ko'rsatkichlari qiyosi

	Agrammatik ishtirokchilar			Sog'lom ishtirokchilar	
	FI	HT	O'rtacha qiymat	Ko'rsatkichlar intervali	O'rtacha qiymat
Otlar	57	65	61	30-85	57.3
Ot leksemalar	44	57	50.5	26-73	51.3
Fe'llar	30	48	39	35-64	48.3
Fe'l leksemalar	21	36	28.5	26-53	36.6
Bog'lama	0	0	0	4-10	6.75
Yordamchi fe'llar	0	0	0	3-10	3.75
Tuslangan fe'llar	16	21	18.5	21-28	24.75
Fe'lning funksional shakllari	4	5	4.5	9-16	11.75

O'tgan zamon	8	16	12	9-27	20.5
Hozirgi va kelasi zamon	10	16	13	8-27	16

Tahlil va muhokama. Shu vaqtgacha qilingan boshqa tillardagi tadqiqotlarning aksariyatida agrammatik afaziyaga chalinganlar spontan nutqda ot so'z turkumini sog'lom kishilar bilan bir xil miqdorda qo'llay olishlari, ammo fe'l turkumiga oid so'zlar sog'lom kishilarnikiga nisbatan ancha kam qo'llanishi ta'kidlangan. O'zbek tilidagi ko'rsatkichlarga nazar tashlasak, agrammatik afaziyaga chalingan ishtirokchilarimiz qo'llagan otlar, ot-leksemalar, fe'llar va fe'l-leksemalarning soni sog'lom ishtirokchilar tomonidan qo'llangan miqdorga mos kelishini ko'ramiz.

Shunday bo'lsa-da, agrammatik so'zlovchilar otlardan ko'ra fe'llar bilan ko'proq qiyinchilikka duch kelishadi. Bunga gapda bog'lama, ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmasini ifodalashdagi muammolar sabab qilib ko'rsatiladi.

Fining nutqida:

Pardayev Islom eee Payzullayev Islom Pardayev Islom Umarvich 1993-yil... (1)1993-yil Bugalter ... (2). 34 yil... (3). Men matematika... asosan ... (4) Frunze... texnikum ... (5) keyin institut ... Xalq xo'jalik instituti... Qarshi...(6) keyin Toshken...(7)

1) o'rinda -dan beri (2) o'rinda bo'lib ishladim (3) o'rinda bo'ldi (4) o'rinda -ga qiziqqanman (5) o'rinda -da o'qidim (6) o'rinda -da o'qidim (7) o'rinda da o'qiganman kabi fe'llar tushib qolganligi sababli gaplar tugallanmay qolgan.

Ushbu misollardan ko'rishimiz mumkinki, afaziyaga chalingan bemorlar uchun ot turkumidagi so'zlarni ifodalashga qaraganda fe'l so'z turkumidagi so'zlarni ifodalashda qiyinchilikka duch kelishgan.

Sog'lom ishtirokchilar ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmalarini uchtadan o'ntagacha foydalangan bo'lsa, afazik bemorlarda esa umuman qo'llanmagan. Bu esa afazik bemorlar nutqida ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmasi ishlatilmasligidan dalolat beradi. Boshqacha aytganda, afaziya bilan og'rigan bemorlarda ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmalari qiyinchilik tug'diradi. Buni I. Azimovaning o'tkazgan tajribasi ham tasdiqlaydi [3,4].

O'zbek tilidagi afaziya bilan og'riganlarning nutqida tuslanish izdan chiqmagan, sog'lom ishtirokchilar bilan afazik bemorlarning ko'rsatgich intervallari bir biriga mos keladi. O'zbek tilidagi ilk neyrolingvistik tadqiqot sifatida I.Azimova ot va fe'l dissotsiatsiyasi kuzatilmasligini, bu holat boshqa morfologik jihatdan nisbatan sodda bo'lgan tillarda kuzatilgan holatlarga zid bo'lsa-da, italyan, suaxili kabi morfologiyasi murakkab tillardagi natijalarga mosligini keltirib o'tadi. Bizning tajribamiz davomida ham bu o'z isbotini topdi.

Ustoz M.Goralning murakkab morfologik tizimning agrammatik afaziyada nisbatan yaxshi ifodalanishiga sabab ularning qoidaga bo'ysunishida degan fikrni ilgari surganligini

aytadi. Ya'ni so'z o'zagiga qancha qo'shimcha qo'shilsa ham qoidaga bo'ysungani uchun bu afazik bemorlarga qiyinchilik tug'dirmasligini keltiradi. J.Baybi ham murakkab morfologik tizim qo'shimchalarning ko'pligi bilan xarakterlanishini aytgan. Afaziyaga chalinganlarning mantiqqa ko'proq mos kelishi va keng tarqalganligi sababli ularni nisbatan yaxshiroq ifodalay oladi deb xulosa qilinadi. Ushbu fikrga tayanib, fe'llarning bir nechta qo'shimchalar kombinatsiyasi bilan birikishi qo'shimchalar kombinatsiyasi ham, fe'l o'zagi bilan aloqasi ham fe'lning neyropsixologik inikosi mustahkam bo'lishini ta'minlaydi, deyiladi [5,213]. O'zbek tilida bitta fe'lning nazariy jihatdan yuz mingdan ortiq shaklga ega bo'lishi aytiladi. Bu haqida I. Azimova quyidagicha ifodalaydi: "Bu shakllarning yuzdan biri yoki mingdan biri kundalik hayotda ishlatilgan taqdirida ham, bu aynan bir xil ketma-ketlikdagi bir necha qo'shimchaning muntazam ravishda takrorlanishi demakdir. Insonda biror ko'nikmaning hosil bo'lishi muntazam mashq talab qilishi hayotiy tajribada isbotlanganidan kelib chiqsak, o'zbek tilida fe'lga oid ma'lum qo'shimchalar kombinatsiyasining muntazam qo'llanishi ularning so'zlovchi ongidagi neyropsixologik asosining mustahkam bo'lishiga xizmat qiladi. Biroq mazkur xulosa o'zbek tilidagi dastlabki neyrolingvistik kuzatishlarga asoslangani uchun bu masalaga oydinlik kiritish uchun hali ko'plab tadqiqotlar qilish zarurligini ta'kidlab o'tamiz" [O'sha manba]. Bizning tajribamiz davomida ham ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmasi izdan chiqqanini kuzatdik. Bemor nutq tezligining pasayishiga ham, gapning o'rtacha uzunligining sezilarli darajada kam bo'lishiga ham asosiy sabab fe'l va fe'l strukturasiidagi buzilishlardir. Bu I. Azimovaning ham tajribasida kuzatilgan. Ko'makchi fe'lli so'z qo'shilmalarining izdan chiqishi faqat o'zbek tilida emas, M.Sanches ingliz va niderland tilidagi tadqiqotlarni umumlashtirganda mustaqil fe'llarga qaraganda ko'makchi fe'llar ko'proq tushirib qoldirilganligi aytiladi. Bunga mustaqil va ko'makchi fe'llarning semantik va fonologik xususiyatlari o'rtasidagi farqni keltiradi. Ushbu tillarda mustaqil fe'llar lug'aviy ma'noga ega; ko'makchi fe'llar lug'aviy ma'noga ega emas. Mustaqil fe'llar fonologik jihatdan to'liq ifodalandi, ko'makchi fe'llar reduksiya¹⁶ga uchrashi aytiladi. O'zbek tilidagi ko'makchi fe'llar ingliz yoki niderland tilidagidan farq qilishi ma'lum. Boshqacha aytganda, o'zbek tilidagi ko'makchi fe'llar leksik ma'noga ega mustaqil fe'llar bo'lib, ravishdosh shaklidagi boshqa fe'l bilan birikkanda o'z mustaqil ma'nosini yo'qotib, "yetakchi fe'ldan anglashilgan harakatning xarakteristikasini" ifodalaydi, deyiladi. Ustoz I. Azimova M. Sanchesning ko'makchi fe'llarning lug'aviy ma'noga ega emasligini o'zbek tilida ko'makchi fe'llarning izdan chiqishiga sabab qilib bo'lmaydi deya xulosa qiladilar.

Ko'makchi fe'l so'zning sintetik- analitik (o'qiy boshladi, ko'rib chiqdi) va analitik (sotdi-qo'ydi, ketdi-qoldi) morfologik shaklini hosil qiladi. Ko'makchi fe'l ravishdoshning

¹⁶ Tovush cho'ziqligining qisqarishi yoki talaffuzning kuchsizlanishiga bog'liq holda uning artikulyasion va akustik sifatlarining o'zgarishi.

tegishli shakli bilan birikib nutqqa chiqadi. Fe'l lug'aviy shakli sirasida bo'lgan harakat tarzi shakli yetakchi fe'lning semantik-sintaktik imkoniyatiga ta'sir qiladi.

Ko'makchi fe'lni qo'llash uchun kamida uchta vazifa bajariladi: 1) harakatni ifodalagan yetakchi fe'lni eslash; 2) harakat tarzini ifodalagan ko'makchi fe'lni eslash; 3) harakatning sodir bo'lgan vaqtini va harakatni bajargan shaxsni belgilash (fe'lni shaxs-sonda va zamonda tushlash). Ko'makchi fe'llar yana bir semantik hodisa – ma'no ko'chishi bilan ham bog'liqligi aytiladi. Ko'makchi fe'l vazifasida kelayotgan mustaqil fe'l "o'z ma'nosini yo'qotadi" deyilgani bilan, uning ma'nosi butunlay yo'qqa chiqmaydi, unga tegishli ma'noning ma'lum qirrasini yetakchi fe'ldan anglashilgan harakatning qay tarzda bajarilganini ifodalash uchun xizmat qiladi. Masalan, "kuylay boshladi" da boshlamoq fe'li kuylashning boshlanishini, "o'qib chiqdi"da chiqmoq fe'li harakatning yakunlanganini, "o'qib turadi"da turmoq harakatning takrorlanishini bildiradi [2,50].

Ko'makchi fe'lli konstruksiyada aynan ko'makchi fe'l ham semantik o'zgarish (ma'no ko'chishi), ham sintaktik o'zgarish (shaxs-son va zamonda tuslanish)ga uchrashi kerak, ya'ni nutqda ko'makchi fe'lni qo'llash uchun uning ko'chma ma'nosini yodda tutish kerak va unga mos grammatik qo'shimchalarni qo'ya bilish kerak. Bu esa ikki xil lisoniy darajadagi (xususan, leksik daraja va sintaktik darajadagi) ma'lumotni uyg'unlashtirishni (integratsiya qilishni) talab etadi. Aynan shu vazifa agrammatik afaziyaga chalingan kishilar uchun qiyinchilik tug'dirishi boshqa tadqiqotlarda kuzatilganligi keltiriladi. Jumladan, turk tilidagi agrammatik afaziyaga chalingan shaxslar bilan gapirish va tushunishni tahlil qilish uchun o'tkazilgan tajribada ishtirokchilar gapning odatdagi tartibini oson tushunganlar, ammo majhul nisbatdagi fe'l ishtirok etgan gapda gapning temasini noto'g'ri ko'rsatganlar. Ikkinchi holatda gapni to'g'ri tushunish uchun ham gapdagi so'zlarning tartibi berayotgan ma'lumotni, ham majhul nisbat anglatuvchi qo'shimcha berayotgan ma'lumotni to'g'ri uyg'unlashtira olish gapning to'g'ri tushunilishini ta'minlagan bo'lishi aytiladi. Demak, aynan shu vazifa, ya'ni turli lisoniy darajalardagi ma'lumotni uyg'unlashtirish agrammatik afaziyaga chalingan kishilar uchun qiyinlik qiladi; ularning nutqidagi bir qator kamchiliklarni shu bilan izohlash mumkin.

Fe'l so'z turkumining qo'llanishida boshqa tillardagi kabi jiddiy buzilish kuzatilmaydi, ammo ko'makchi fe'llarning qo'llanish mexanizmi izdan chiqqan bo'lib, u ko'makchi fe'lning qo'llanishi mustaqil fe'llarning qo'llanish mexanizmiga nisbatan murakkabroq ekanligi bilan izohlanadi. Shuningdek, bog'lamaning qo'llanishi izdan chiqqan bo'lib, uning asosida qanday neyrokognitiv nuqson yotganini aniqlash uchun qo'shimcha tajribalar zarurligi aytiladi. Bog'lama (grammatikada) – gapda ega va kesimni birlashtiruvchi vosita. Bog'lamalalar o'z leksik ma'nosini yo'qotib, yordamchi so'z vazifasini bajaradi. Ular lug'aviy birlik holatida o'z leksik ma'nosiga ega bo'lishi mumkin, lekin yordamchi so'z sifatida grammatik vazifani bajarishda undan xoli bo'ladi. Bog'lama predikativlikni shakllantiradi va ot kesimga qo'shib, uning modallik, zamon, mayl, shaxs-son ma'nolarini

ifodalaydi. U “bo‘l” fe‘li va to‘liqsiz fe‘lning “edi”, “ekan”, “emish” shakllaridan iborat. Predikativlik qo‘shimchalari ham bog‘lama vazifasini o‘taydi va modallik, zamon, shaxs-son munosabatlarini bildiradi. Bog‘lama vazifasini yana “kel”, “sana”, “hisobla”, “ata” kabi fe‘llar ham bajara oladi. Bog‘lama ot kesimlarni shaxs-son jihatdan ega bilan moslashtiradi, ya‘ni ega va kesimning o‘zaro moslashuv bog‘lanishini ta‘minlaydi. Bog‘lamaning grammatik vazifasi, ya‘ni o‘z leksik ma‘nosini yo‘qotib, ega va kesimni moslashtirishi bemor uchun qiyinchilik tug‘diradi. Boshqacha aytganda, bemor xuddi ko‘makchi fe‘lli qo‘shilmalaridagi yordamchi fe‘l o‘z ma‘nosini yo‘qotib yetakchi fe‘ldan anglashilgan harakatning tarzini bildirganida qiyinchilikka duch kelganidek bog‘lamalar grammatik vazifa bajarganda ham shunday qiyinchilikka duch keladi.

Xulosa. Fe‘l bilan bo‘ladigan qiyinchiliklar, asosan, ko‘makchi fe‘lli so‘z qo‘shilmasi va bog‘lamaning gapda qo‘llanmasligi bilan izohlanadi. Ikkalasida ham fe‘lning o‘z lug‘aviy ma‘nosida kelmasligi sabab qilib ko‘rsatiladi.

Broka afaziyasi bilan og‘rigan bemorlar yaxshi tushunadi, biroq o‘z fikrini ifodalashda qiyinchilikka duch keladi. Buning bir qancha sabablari yuqorida izohlandi, afaziyaning bu turi bir qator tillarda o‘rganilgan. Ushbu maqolada o‘zbek tilidagi Broka afaziyasi bilan kasallangan bemorlarning nutqi tahlilga tortildi. Tajriba jarayonida ularga savollar berilib, nutqi yozib olindi. Tahlil jarayonida ot va fe‘l o‘rtasida keskin farq kuzatilmasligi aniqlangan bo‘lsa-da, spontan nutq davomida ot va fe‘l bilan bog‘liq bir qancha jihatlar yoritilgan. Broka afaziyasini tilshunoslik jihatidan o‘rganish tilning ichki strukturasi, tilning o‘zaro munosabatlarini batafsil tushuntirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abuom, T. O., & Bastiaanse, R. (2012). Characteristics of Swahili – English bilingual agrammatic spontaneous speech and the consequences for understanding agrammatic aphasia, *Journal of Neurolinguistics*, doi: 10.1016/j.jneuroling.2012.02.003.
2. Azimova, I. “O‘zbek tilidagi Broka afaziyasiga xos spontan nutqda ot va fe‘llarning qo‘llanishi”. *O‘zbekiston: til va madaniyat. Lingvistika*. 2023-3. – B.41-60.
3. Azimova I. O‘zbek tilidagi agrammatik afaziyada ot va fe‘llarning ifodalanishi. So‘z san‘ati. #1. <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2020>. – B.1-4 .
4. Azimova I. O‘zbek tilidagi broka afaziyasida gap shakllari. “O‘zbek tili taraqqiyoti va xalqaro hamkorlik masalalari” mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent, 2023. – B.50-55.
5. Azimova I. O‘zbek tilidagi agrammatik spontan nutqda fe‘llarning ifodalanishi. *O‘zMU xabarlar*, 12-1, 2015. – B. 213.
6. Brigitte Stemmer, Harry Whitaker. *Handbook of neurolinguistics*. – New York: Academic Press, 1998. – P. 815.

=====

7. Bastiaanse, R., & van Zonneveld, R. (2005). Sentence production with verbs of alternating transitivity in agrammatic Broca's aphasia. *Journal of Neurolinguistics*, 18, – P. 57-66.

8. David Caplan. *Neurolinguistics and linguistic aphasiology*. – New York: Cambridge University Press, 1987. – P. 511.

9. David Kemmerer. *Cognitive neuroscience of language*. – New York and London: Psychology Press, 2015. – P. 623.

10. Yo'ldosheva Sh. "Filologiya masalalari yosh tadqiqotchilar nigohida" yosh filolog tadqiqotchilarning xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari – Toshkent: "Navoiy universiteti" nashriyot-matbaa uyi, 2024. –B. 142-152.